MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV. 25

OVERNATURLIGE VÆSNER I NORDISK BALLADETRADITION

I

DgFT 33 Germand Gladensvend og DgFT 60 Valravnen

Av

IØRN PIØ

Särtryck ur DANSKE STUDIER 1969

SVENSKT VISARKIV · STOCKHOLM

Overnaturlige væsner i nordisk balladetradition I

DgFT 33 Germand Gladensvend og DgFT 60 Valravnen

Af Iørn Piø

Trylleviserne – eller som Recke foretrækker at kalde dem: sagn- og eventyrviserne – frembyder en lang række både kildekritiske og metodiske problemer for den folkloristiske forskning.

De kendes tidligst som folkeviser – eller hvad man også kunne kalde: traditionsviser – fra 16. århundrede, men almindeligvis regner man med, at de er blevet til i middelalderen. De er således middelalderballader, der kun kendes som traditionsviser efter middelalderen.

Sikkert er det, at man har kendt ballader i middelalderen, og de, der har digtet disse ballader, har udnyttet samtidens sagntradition og eventyrtradition, ligesom de i det hele har udnyttet samtidens folketrosforestillinger. Men vi kender ikke balladerne fra selve middelalderen. Derimod møder vi hist og her i tidens litteratur spredte spor af dem, kun sjældent nok til at man kan identificere de enkelte visetyper.

De oprindelige ballader, der i så vid udstrækning har øst af tidens folketradition, bliver imidlertid selv overleveret som mundtlig tradition. Det vil sige, at de tidligt er blevet underkastet de vilkår, der gælder for alt mundtligt overleveret traditionsstof: det præges af dem, der er bærere af traditionen, og de skiftende tiders traditionsbærere præges igen af de miljøer, de lever i.

Mens vi imidlertid kun kender lidt til den folketradition, balladedigtningen øste af i middelalderen, kender vi langt mere til den folketradition, senere tiders bærere af balladetradition har kendt. Vi ved således mere om, hvad der kan have præget ballade*traditionen,* end vi ved om, hvad ballade*digtningen* har bygget på.

Den første opgave for et fornyet folkloristisk studium af trylleviserne må være at foretage en række analyser af de folketrosforestillinger, man møder i balladetraditionen, idet man sammenligner dem med beslægtede forestillinger inden for anden folketradition. Den næste opgave er da at analysere, hvordan disse forestillinger struktureres i den balladedigtning, der udelukkende kendes som tradition. Først gennem sådanne strukturanalyser vil man kunne placere trylleviserne som genre inden for folkedigtningen.

Danske Studier 1969 (januar)

Den følgende undersøgelse er et forsøg på at løse en af de første opgaver: analysen af forestillingen om de overnaturlige væsner i to balladetyper inden for tryllevisegenren, DgFT 33 og DgFT 60.

De få opskrifter, man kender af balladetraditionen om Germand Gladensvend, er alle udgivet i Danmarks gamle Folkeviser, hvor Svend Grundtvig i 1856 har samlet dem under typenummeret 33. De enkelte opskrifter har han givet bogstavbetegnelserne A, B, Ca, Cb, C og E. F[a] er Vedels redaktion af de opskrifter af traditionen, som han kendte. Fb er en afskrift af Vedels redaktion i en bondevisebog fra Als fra omkr. 1700.

4 af opskrifterne er fra det 16. århundrede, nemlig A, B, Ca og Cb. Ældst er opskrift Ca i Christian den Tredjes køgemester Albert Mus' poesibog, kaldet Hjertebogen. Mus har selv indført balladen engang mellem 1553 og 1555. Sprogformen røber hans jyske oprindelse. Han tilhørte en adelsslægt, der havde sit hjem på Ullerup i Nørre herred på Mors. Af registret til poesibogen fremgår, at balladens førstelinje lyder *Wor kong och unge drunningh,* men da et blad er revet ud, mangler de tre første vers i selve håndskriftet, hvor den begynder *Ieg haffuer ycke unner myn lynde.*

Opskrift A har ligeledes jyske sprogtræk. Den er indført omkr. 1583 af en skriver, der antagelig er fra egnen ved Engelsholm vest for Vejle, og antagelig på foranledning af adelsfruen Margrethe Lange i den poesibog, der efter en senere ejer kaldes Karen Brahes Folio. Opskrift B har vestjyske sprogtræk. Den er senest indført i de første måneder af 1591 af skriveren Christenn Perssen i en poesibog, som muligvis er blevet anlagt inden for adelsslægten Trolle i Skåne.

Opskrift Cb kendes fra et af de 4 håndskrifter, hvori en lang række skrivere på Vedels foranledning indførte afskrifter af ballader fra adelens og hoffets visebøger samt opskrifter af balladetraditionen, således som de kendte den. Tre af disse håndskrifter er bevarede. Cb er indført omkr. 1580 af en af de 11 skrivere, der hjalp Vedel med det håndskrift, der nu kendes under betegnelsen Svanings hskr. I. Skriveren har enten afskrevet Ca eller også har han og Albert Mus haft et fælles skriftligt forlæg. Cb har de 3 første vers, som ialfald manglede i 1856 i Ca.

Fra 17. århundrede kendes 2 opskrifter: D, der er fra omkr. 1650 og muligvis er østdansk (Større stockholmske hskr.); E, der er fra omkr. 1630 og har visse jyske træk, er ufuldstændig, idet balladen her begynder: *Saa tog hun dy nylle smaa* (Langebeks foliohskr.).

Da hensigten med denne undersøgelse er en nærmere drøftelse af, hvad det er for et overnaturligt væsen, der optræder i denne sydskandinaviske balladetype[1], er det hensigtsmæssigt først at give en oversigt over de forskelle og ligheder, der er i de få kendte opskrifters opfattelse af dette væsen. Det må bemærkes, at Vedels redaktion ikke kan betragtes som en selvstændig opskrift af traditionen, og der vil derfor ikke blive taget hensyn til den i denne oversigt:

En konge og en dronning er ude at sejle, men

A 1,3–4 thy kunde ycke børenn faa,
saa thi kunde segle fram.

2 Der kaam flyffuen saa wyld en rauffuen
vd aff den wylde haffuen:
hand saatte seg paa thend segle-raa
inden derris forgyldene staffuen.

B 3,3–4 der kom flyffuenndt saa vildt enn ørnn,
vilde sencke den*n*om neder y grundt.

Ca *lakune*

Cb 1,3–4 der bleff deris skib paa wanden holdit,
di kunde icke byrren faa.

D 1,3–4 deres skib dett bleff udi søen holt,
di wore saa ner sunken udi grunde.

E *lakune*

Dronningen udbryder derpå:

A 3,3–4 »Mone her nu ingen y warden werre,
oss børen sende kannd?«

4 The*tt* thaa suaridt thend wylde rauffuen,
hand saad paa styrre-staffuen*n*:
»Huad daa wilde du gyffue den mand,
deg børen sende kand?«

5 Thett melltte danske droning,
och saa tuog hun opaa:
»Ieg well gyffue hanom guld og søleff,
men hand tage maa.«

B 4 »Hør thu thett, du vilde ørnn,
nedsennck nu icki migh:
thett røde guldt, dett huide sølff
saa ville ieg giffue digh.«

Ca *lakune*

Cb 2 »Er her nogitt unnder wandit,
som skibet holde maa:
jeg giffuer ether buode guldt oc sølff,
y lader mig børren faa.«

D 2 »Er her nogett udi skibett,
som skibbet holde maa:
ieg giffuer eder baade sølff och guld,
i lader os børen faae.«

E *lakune*

Væsnet vil ikke modtage hverken guld eller sølv, men siger

A 6,3–4 du haffuer saa liditt vnder lynde dyn,
der-eftter som ieg thraa.«

B 5,3–4 dett, du haffuer unnder lendenn dinn,
och dett saa vill ieg haffue.«

Ca *lakune*

Cb 3,3–4 dett er altt under dinn linde,
der ieg mon effter traa.«

D 3,3–4 »Det er alt under eders side,
dett, ieg mone effter thraa.«

E *lakune*

Dronningen tror, at væsnet mener hendes nøgler, og dem kaster hun så ud til det. Skibet sejler videre, men da de kommer til land, opdager hun, at hun er gravid. Fem måneder (B dog én måned) senere føder hun en søn, som hun straks døber – han får navnet Germand Gladensvend – og som hun derpå gemmer.

En dag spørger Germand moderen, hvorfor hun altid er så ked af det, og hun svarer:

A 18,3–4 for du warst deg saa lydenn,
der du warst rauffnen gyffuen.«

B ÷

Ca 11,3–4 du warst diig saa lyden,
du warst trollen gyffuenn.«

Cb 11,3–4 du wast diig saa lyden,
der du bleff trollen gyffuenn.«

D ÷

E 11,3–4 du warst dig saa lidenn,
du varst enn throld alt giffuenn.

I Cab kommer væsnet en efterårsmorgen til dronningen: *Ind daa kam den læde gam,/ han settes then frue saa nær:/ »Myndes eder thett, alderkyeriste myn,/huad y haffuer giffuet mygh«* (Cab 14). Dronningen sværger, at hun hverken har en søn eller en datter og *Bortt daa flog den lede gam,/ hand gaff saa slemtt ett skrægh* (Cab 16,1–2). Cab er ene om denne episode.

Da Germand bliver forlovet med den engelske kongedatter jomfru Sølverlad, vil han gerne over at se hende. Af moderen får han lov at låne en fjederham, men

A 24 Tth*ett* wor Gellmer Gladennsuend,
hand flyø offuer salttenn rym:
der møtte hanom den wylde rauffuen
vjd saa vnd en thyd.

B 15
Hanndt fløff op, och hanndt fløff nedt,
han fløff saa høytt vedt skye:
der kom flyue*n*d saa vild enn ørnn,
dy huilthis unnder øøe.

Cab 20
Hand satte (b sette) siig y synd fieder-ham,
hand flog alt saa trøst:
der hand kam mytt paa sund,
der hørde hand gam*m*e-røst.

D 13
Hand sette sig udi sin fedre-ham,
och saa fløy hand saa thrøst:
der hand kom paa haffuet,
der hørde hand ørne-røst.

E 15
Hand satte sig y enn fieder-ham,
och saa fløg hand saa trøst:
der hand kom offuer willenn haff,
der hørde hand ørnne-røst.

Væsnet giver ham lov til at besøge jomfru Sølverlad, men for at det kan kende ham igen, hvis han skulle prøve at undslippe,

A 28,1–2
Saa huog hand vd hans hygger yffue,
drack vd hans hiartte-bluod.

B 19,1–2
Hanndt hug udaff hanns høgre øye,
drack halfft hanns hierthe-blodt.

Cab 24,1–2
Hand hug udaff (b aff) hans høgere øge,
drack (b druck) halt hans hyarte-blod.

D 17,1–2
Hand hug ud hans høyre øye,
drach halt hans hiertte-bloed.

E 19,1–2
Saa tog hand ud hans høyre øie,
drack halt hans hiertte-blodt.

I A dør Germand i jomfruens arme. I B vender Germand tilbage til væsnet og dræbes, men jomfruen dræber også væsnet. I Cab, D og E

vender Germand ligeledes tilbage, men her jagter jomfruen forgæves væsnet:

Cab 32
Thett war iumfru Syluer-lad,
hun flog ud mett then strand:
hun fand ycke aff Germand Glade-suend,
foruden hans høgre hand.

D 23
Saa thog hand Gladen Giermandt,
kastedt hannem udi den strand:
icke fich iomfru Søllffuerladt
for-uden hans høyre handt.

E 28
Saa tog hand Giermer Gladenn-suendt,
kaste hannem y salthenn vandt:
icke fick iomfru Sølffuerladt
for-udenn hans enne hand.

Denne oversigt viser os, at i A kaldes væsnet overalt for en *ravn* (gerne *den vilde ravn*) og i B kaldes det overalt for en *ørn* (gerne *den vilde ørn*). I Cab, D og E har det ingen betegnelse, da det optræder ude på havet. Over for Germand omtaler moderen det senere som trolden. Da væsnet i Cab – og kun dér – besøger moderen kaldes det en *gam* (den *lede gam*), og da det mødes med Germand, kaldes det i Cab fortsat for en *gam* (den lede gam), hvorimod det i D og E kaldes en *ørn* (den lede ørn).

Trods de forskellige betegnelser er der dog ét træk ved det overnaturlige væsen, som alle opskrifter er enige om: det får en kvinde til at love sig sit endnu ufødte drengebarn i den ene hensigt at drikke dets hjerteblod.

Dette træk har Vedel også hæftet sig ved. I sin udgave fra 1591 skriver han, at »Den Anden Part er om Kongernis Bedrifft oc den Deel som dennem kommer ved, vdi Besynderlighed oc allermest om vore egne Danske Konger oc Dronninger, om huilcke wi skulle faa nogle smukke gamle Viser at høre.« Den første vise, han bringer, er Eline Bondens Hustru aff Villenskoff, den anden er Germand Gladen Suend og den tredje Verner Ravn.

Balladen om Eline Bondens Hustru er DgFT 52 *Trolden og bondens hustru* om kongesønnen, der af en ond stedmoder er blevet forvandlet

til en trold, men som løses fra trolddommen, da han tre gange får lejlighed til at kysse en kristen kvinde. Vedel skriver: »Vdi denne oc disse Ni eller Ti nest effterfølgendis Viser, giffuis saare megen vnderlighed, med Konge Børns Forskabelse oc anden Tilfald, som dennem i deris Vngdoms Aar er Vederfaren«. Til Germand Gladen Suend har han ingen bemærkninger af interesse i vor sammenhæng. Om Verner Ravn skriver han derimod, at »Denne Vise følger den forgangen fast vdi Meningen oc Dict.«

Balladen om Verner Ravn er DgFT 60 *Valravnen* om en kongesøn, der af en ond stedmoder er blevet forvandlet til en ravn, som får en kvinde til at love sig sit endnu ufødte drengebarn. Da han drikker dets hjerteblod, bliver han løst fra trolddommen.

Vedel antyder således, at det overnaturlige væsen i DgFT 33 også er en valravn, dvs. en til en ravn omskabt mand, der for at blive løst fra trolddommen nødvendigvis må drikke helst et nyfødt drengebarns hjerteblod.

Til sin redaktion af balladen om Germand Gladen Suend har Vedel brugt Cb. Yderligere må han imidlertid have kendt en opskrift, der har tilhørt samme traditionsgruppe som B og efter al sandsynlighed også en opskrift, der ligesom A kalder væsenet for *den vilde ravn.*

At Vedel ikke har været helt sikker på, hvad det overnaturlige væsen rettelig bør kaldes, fremgår af hans redaktion: i den indledende episode kaldes det først *den vilde Raffn* og derpå *den vilde Valraffn.* Over for Germand omtaler moderen det som *Trolden.* I mødet mellem væsenet og moderen kaldes det *den lædiste Gam.* Da Germand og senere også jomfru Sølverlad møder væsenet i luften kaldes det *den vilde Raffn, den lædiste vilde Raffn* og *den lede Raffn.*

I 1695 genudgiver Peder Syv Vedels redaktioner af både Germand Gladensvend og Verner Ravn, ligesom han genoptrykker Vedels bemærkninger til disse ballader.

I 1812 følger Abrahamson, Nyerup og Rahbek Vedel og Syv. I registret præsenterer de ligefrem de to viser under ét som »Germand Gladensvend og Verner Ravn«, og om den sidstnævnte skriver de i anmærkningerne, at »Denne Sang stemmer vel i en Del Poster overeens med den næst foregaaende, men Alt synes her at være bedre motiveret, og Enden er ikke tragisk.«

I 1856 skriver Svend Grundtvig i indledningen til DgFT 60, at »Den Lighed, som man forhen har villet finde mellem denne Vise og den om Germand Gladensvend ... er derimod ikke tilstede; thi medens Rav-

nen (rettere vel: Ørnen, Gammen) hist er et ondt Væsen: en Trold eller Jette, der vilkaarlig paatager sig denne Ham, og som kun søger Barnets Død og Undergang, saa er Valravnen her et ved en andens Ondskab og »ramme Tale« omskabt Menneske, der ... maa søge sin Bod i sit Søsterbarns Blod, ligesom Varulven i vor Nr. 55 [DgFT 55 Jomfruen i ulveham] maatte søge sin i sin Broders. Vedel har også bidraget sit til at tilvejebringe denne Forvirring, ved ogsaa at kalde Uhyret i Germands Vise for »Valravn«, hvortil han ingen Hjemmel havde i de af ham benyttede ægte Opskrifter.«

Ifølge Svend Grundtvig er uhyret i DgFT 33 en »Jette i Ørneham«. I 1854 omtaler han »den danske vise om Germand Gladensvend, som er lovet til trolden i ravne- eller örne-ham, der stansede hans forældres, kongens og dronningens, færd over havet«[2]. I 1882 skriver han, at »Visen selv tilhører kjendelig den kristne Middelalder, sagtens 12te Aarhundrede; men Æmnet er sikkert ældre og nedarvet fra den hedenske Oldtid. Trolden har oprindelig været tænkt som en Havjætte, og baade Germands Moder og hans Fæstemø som Valkyrjer«[3].

Det er Svend Grundtvigs tolkning, Axel Olrik videreudvikler i 1894 i de forelæsninger, han holdt på universitetet i København over de nordiske trylleviser[4]. Udgangspunktet for hans undersøgelse – og dermed også for hans redaktion af balladen – er Cab.

Om det overnaturlige væsen siger Olrik: »Selve havuhyrets skikkelse er den vilddyragtige; først ligger det under vandet og holder skibet fast, siden kommer det flyvende efter sit bytte som en »led gam«, en grib eller vinget øgle.«

I legenden om hvorledes pave Lucius' pandeskal fra Rom bragtes til Roskilde domkirke vistnok omkr. 1088 finder Olrik en parallel til dette væsen. Heri fortælles, at »i Storebælt havde der i umindelige tider været en trold, der havde voldt utallige skibes forlis og draget dem ned til sig i dybet.« Da kannikerne sejlede hjem med den hellige relikvie og nåede ind »i bæltet, blev det en storm så himmel og hav gik i et, og alle troede, de skulle gå under. De kastede da – efter vanlig skik i sådanne tilfælde – lod om, hvem af dem der frivillig skulde springe over bord og ofre sig til trolden.« Loddet traf da den kannik, der havde relikvien i sin varetægt. Han tvættede derpå »helgenens pandeskal i vand og kastede vandet ud foran sig og sprang så selv i havet. Men de andre på skibet så ham holde sig oppe i havet og efter en times forløb kom han uskadt til skibet igen. Og de hørte et frygteligt bröl.« Det var trolden, der rasede over st. Lucius, som forbandede den »til

aldrig mere at komme dér, hvor mennesker færdedes. Skibet var frelst, og kannikerne kunde i fred sejle ind ad Roskilde fjord.«

Episoden fandtes malt på en altertavle fra 1521 i Domkirken. Den er nu tabt, men kopier heraf kendes fra et træsnit fra omkr. 1675 i Resens Danske Atlas og fra et kobberstik fra omkr. 1749 i Thurahs Den danske Vitruvius. Trolden ses her »i helt dyrisk skikkelse, som en slags fisk eller vandslange« (Olrik).

I en vise, digtet over episoden i slutningen i middelalderen, kaldes trolden en drage: *En drage var der grum og led,/ skib gjorde han stor plage*. Denne vise bringer ikke noget nyt til belysning af Storebæltstroldens udseende[5].

På et kalkmaleri fra 1511 ses st. Lucius træde på den trold, han besejrede. Den er der fremstillet som »en langstrakt hundeskikkelse« (Olrik).

Ved afdækningsforsøg i 1858–60 blev det konstateret, at der i blændingerne i Domkirkens højkor har været malt 13 kalkmalerier i begyndelsen af det 13. århundrede. De var meget fragmentariske, kun to figurer var nogenlunde velbevarede, heraf den midterste.

Steen Friis og senere forfattere har ment, at denne midterste figur forestillede st. Lucius, der træder på trolden. Olrik følger denne opfattelse, og han tillægger netop dette kalkmaleri stor betydning i sin argumentation for ligheden mellem Storebæltstrolden og det overnaturlige væsen i DgFT 33. Trolden var nemlig fremstillet som »en vinget drage«, altså en »vinget øgle«, som Olrik også kalder »gammen.«

Ifølge Danmarks Kirker forestiller kalkmaleriet imidlertid utvivlsomt Kristus. At dette tidligere er blevet betvivlet skyldes, at »der ikke blev paavist noget Kors i Glorien. Men Fordelingen af Gloriens Gruber gør det sandsynligt, at der dog har været et Kors. Kristus træder – hvad der ikke er usædvanligt – på en Drage (Basilisken) og har løftet den højre Haand til en velsignende Gestus.« Yderligere fremhæves det, at »da Blændingernes Antal er 13, kan der kun være tænkt paa Billeder af Kristus og hans Apostle«[6].

Om de nævnte billeder af Storebæltstrolden skriver Olrik, at »alle disse former havde altså den menneskeædende havtrold i de danske farvande efter selve middelalderens opfattelse. De vil kende, hvor nöje dette dyrisk-dæmoniske ydre svarer til hans grådighed efter lig. Det er den primitive kulturs havtrold, der har bevaret sig.«

Selvom det ældste billede altså nu må udgå, gælder Olriks argumentation dog stadig. Yderligere fremhæver han, at Lucius-sagnet efter Re-

formationen kendes fra Isefjorden, hvor det er knyttet til en nøkke, der undertiden bortraner og udsuger mennesker. Olrik konkluderer: »Gennem dette sagn kan vi da følge troen på en blodsugende trold fra tidlig middelalder til et stykke efter reformationen: hans udseende og bosted ændres til forskellige tider, som vidnesbyrd om, at sagnet endnu er levende. Vi har her et sidestykke til Germand Gladensvends vise og dens tro på en blodsugende trold.«

I Lucius-legenden og i det senere sagn berettes imidlertid intet om, at trolden kan flyve og heller intet om, at den får en gravid kvinde til at love sig sit endnu ufødte drengebarn. I eventyret om Vildering Kongesøn, optegnet i Østergøtland, finder Olrik imidlertid det iøvrigt meget almindelige »bortlovningsmotiv« i en form, der »ligger så nær ved vor vise, at man skulde tro, der var en særlig forbindelse mellem dem.« Han refererer det således: »dronningen har her i havsnød lovet det under sit bælte til sjøfrun, og nu kommer dette havtrold i ørneham og henter det.«

Ligheden mellem denne lokale eventyrtradition om Vildering Kongesøn og visetraditionen om Germand Gladensvend beror ifølge Olrik »på en fælles folketro om havvæsnernes ørneskikkelse. En sådan afændring af en gængs æventyrtype på et enkelt sted udgår gærne fra folketro; og jætten i ørneskikkelse tilhører allerede oldtiden. Jeg vil minde om et enkelt sted: et af Eddakvadene. »Hræsvelg hedder han, der sidder ved himlens ende, jætten i ørneham; af hans vinger mon vinden komme ud over mennesker alle.« Her har vi altså en stormtrold i ørneham; men selve navnet Hræsvelgr, ligsluger, ligger så nær ved Germandsvisens forestilling om en havtrold, at man skulde tro, han egenlig tilhørte det oprørte menneskeslugende hav.«

Sluttelig siger Olrik: »Overalt hvor vi går til enkeltforestillingerne, til forholdet til det grådige hav, og til de enkelte træk i havvæsnernes skikkelse, mødes vi med de fra oldtid nedarvede forestillinger. Til at forene disse træk har æventyrmotivet (det bortlovede endnu ufødte barn) måttet yde den episke ramme.«

Svagheden ved Olriks tolkning er dels, at ingen af de overnaturlige væsner han anfører som paralleller er karakteriseret ved alle de træk, som tilsammen karakteriserer væsnet i DgFT 33 og dels, at han kun tager hensyn til en del af den overlevering, man kender.

Som anført ovenfor er alle opskrifterne enige om, at det er et væsen, der får en gravid kvinde til at love sig sit endnu ufødte drengebarn, og da han får det, drikker han af dets hjerteblod. Som antydet af Vedel

møder man et tilsvarende væsen i DgFT 60 Valravnen. Svend Grundtvig kunne ikke gå ind for en sammenstilling af væsnerne i DgFT 33 og DgFT 60, og Olrik kommenterer den ikke.

Alle de kendte opskrifter af DgFT 60 findes udgivet i Danmarks gamle Folkeviser under bogstavbetegnelserne B, Cabcd, D og E. F[a] er Vedels redaktion af de opskrifter af traditionen, han kendte. Fb er et skillingstryk optrykt efter Vedel, og Fcdefgh er Vedels redaktion i mundtlig tradition i 19. århundrede. A afviger så meget fra de øvrige opskrifter, at der kan være tale om en anden balladetype.

3 af opskrifterne er fra det 16. århundrede, nemlig B, D og E. (Svanings hskr. I) og D (Svanings hskr. II) er indført omkr. 1580 af de skrivere, der hjalp Vedel med at samle viser. E er – ligesom DgFT 33B – indført af en jysk skriver i en vistnok skånsk poesibog fra begyndelsen af 1591.

Ca, der – ligesom DgF 33E – er fra omkr. 1630, har visse jyske træk (Langebeks folio). Cbcd er afskrifter af Ca (b: M. Barnewitz hskr. fra omkr. 1650, c: Reenbergs hskr. fra omkr. 1700, d: Thotts folio fra slutn. af 17. årh.).

I det følgende skal gives en oversigt over hovedindholdet af DgFT 60, idet det må bemærkes, at hovedvægten lægges på opskrifternes skildring af det overnaturlige væsen. Ligeledes må det bemærkes, at der ikke tages hensyn til opskrift A og ejheller til Vedels redaktion F[a], idet den ikke kan betegnes som en selvstændig opskrift af traditionen.

Alle opskrifterne har følgende indledningsvers:

B+CDE 1 Raffuen hand flyger om natten,
om dagen hand icke maa:
den skall haffue den onnde lycke,
den gode kand icke faa.
Men raffuen flyger om natten.

Derpå begynder selve balladen:

B 2 Thet vor Volffuer vilde raffu*en*,
hand flyger saa høyt vedt skyø:
daa saa hand den lidell Elffuer,
skulle gaa sin ærinnde y by.

C 2

Alt fløie villenn verne-raffn
alt offuer dy høyge mur:
da stoid stalthenn Hermelin
saa faur y hindiss burd.

D 2

Och det vor iomfru Herremellin,
hun udaff vinduit saa:
ther saa hun willen vallen[-raffn],
hand flyffuer saa høyt vid skye.

E 2

Och dett war iomffrue Hermellinn.
hunn gick adt bienn udt:
ther saa hunn Sallmanndt wilde raffuenn,
hannd flyff saa høgt wedt skye.

Ravnen spørger, hvorfor jomfruen er ked af det. Hun svarer, at det er fordi hendes fæstemand, der er en kongesøn, er blevet sendt til et fremmed land langt væk af hendes stedmoder. Hun vil gerne se ham igen. Ravnen svarer da:

C 7

»Hør y, iomfru Hermelin,
och huad vill y mig giffue:
ieg fører ether thil etherss festemandt,
som vel maa verre ederss lige?«

D 6

»Och hør du, iomfru Herremellin,
och kiere søster min:
huad gode gaffue vilt du mig giffue:
om ieg kand visse dig din festemand igien?«

E 5

»Och hør thu, iomffrue Hermelin,
alt huad ieg siger nu dig:
huad guode gaffuer wiltu giffue thenndt,
der kanndt flye dig till din fester-manndt?«

I B fortælles intet om stedmoderen, og ravnen røber heller ikke – som i D – at den i virkeligheden er en forvandlet mand, nemlig jomfruens broder. Uden nærmere forklaring siger den direkte til hende:

»*Then første søn, i sammen faar,/ og vilt du den giffue migh:/ till din festermands lannde/ da vill ieg føre digh.*« (B 5).

I CDE tilbyder jomfruen ravnen guld og sølv, men den afslår og siger:

C 9,3–4 thend første sønn, y medt hannem for,
och den da vil ieg haffue.«

D 8,3–4 den første søn, du vid hannem faar,
och den skalt du mig giffue.«

E 7,3–4 ieg well haffue thenndt første sønn,
ther i thill-samenn monne fonnge.«

Det indvilliger hun i, og ravnen flyver hende til hendes fæstemand. De holder bryllup, og

B 9,3–4 X ugger, ther epther kom,
hun fødde en søn saa froo.

C 14 Det var icke der-effter
aar forudenn enn:
stolt Hermelin ganger y bure,
hun føde en sønn saa skiøn.

D 14 Dett var iche der-effter
maanit foruden fem:
iomfru Herremellin hun ganger udi bure,
hun føder en søn saa ven.

E 13 Thett war icke ar, ther epther komm,
och aar forudenn ien:
frue Hermelin ganngger i buret,
hunn føder saa foffuer enn sønn.

Straks melder ravnen sig

B 11 Ther kom fliffuindis offuer then huss
en raffn, hand vor saa leedt:
saa saare da gred bode fruer och møer,
oc deris hender de vred.

C 15 Det var villenn verne-raffn,
hand sattis paa di thynnde:
»Hør y, stolthenn Hermelin,
ether mindiss vel gaffue min?«

D 15 Och dett vor villen vallen-raffn,
hand settis paa di tinnde:
»I mindis vell, iomfru Herremellin,
huad gaffue i haffuer mig giffuen.«

E 14 Och dett war Salmanndt willde raffuenn,
hand sathes paa thi thinnd:
»Y menndis well, skiønne frue Hermelin,
huad i mig tilfornn giffuenn haffuer.«

Hun bliver klar over, at hun ikke kan undgå at give barnet til ravnen. Og så snart den får det

B 15,1–2 Then raffn slo hannem gennem bryst,
drack halff hans hierte-blod:

C 17,1–2 Saa tog hand thet lille barnn,
drack udt hanss hiertte-blod:

D 17,1–2 Saa hug hand ud hans høyre øye,
drack ud hans hierte-blod:

E 16,1–2 Saa hugge hanndt udt hanns høgger øge,
drack aff hanns hiertte-blod:

Og derved løses han fra trolddommen:

B 15,3–4 saa bleff hand den feierste rider,
paa jorden motte gaa.

C 17,3–4 saa bleff hand thendt skiøniste ridder,
som gange motte paa iordt.

D 17,3–4 saa bleff hand thill saa herlig en ridder,
som kunde paa iorden gaa.

E 16,3–4 saa bliff hannd till thennd herlligst riider,
ther kunde paa iorden staa.

Alle opskrifterne slutter med, at folk beder til Gud om at barnet må blive levende igen. Og Gud hører deres bøn.

Opskrift A er indført mellem 1555 og 1559 af en ukendt skriver i den skånske adelsmand Jens Billes poesibog (Jens Billes hskr., tidl. urigtig kaldt Sten Billes hskr.). Svend Grundtvig mener, at denne opskrift repræsenterer »en fuldstændigere og tildels afvigende sagnform«, og han gør opmærksom på, at »dette Sagn« i virkeligheden tildels er »et Sidestykke til det igjennem en Række . . . Viser [DgFT 55 *Jomfruen i Ulveham,* DgFT 56 *Jomfruen i Fugleham,* DgFT 57 *Nattergalen,* DgFT 58 *Jomfruen i Hindeham*] varierende Æmne, mens det på den anden Side nærmer sig til det i vor Nr. 62 [DgFT 63 *Blak og Ravn hin brune*] behandlede. Axel Olrik betegner A som »en endnu kunstigere form af valravnsvisen«. Ernst von der Recke betegner den som »udpræget norsk.« Han skriver: »Ubestrideligt præges den af en ældre Tradition end de følgende fire B–E; den viser efter vestnordisk sædvane en stærkt compliceret Handling, der i Dansk sees simplificeret næsten til Meningsløshed, og angiver en Forhistorie, hvoraf kun enkelte, svare Spor findes levnede i de andre.« Recke finder det mærkeligt, at balladen ikke kendes i vestnordisk, idet han mener, at hele DgFT 60 oprindelig er norsk[8].

Efter indledningsverset, som A har fælles med de øvrige opskrifter, begynder balladen således:

A 2 Iomfruen staar y høgeloft,
och hun ser udt saa vide:
ser hun villen valleraffn,
och han flyer for offuen de lyder.

Jomfruen hidkalder valravnen for at betro sine sorger til den: jomfruens og valravnens far har ægtet »saa lett ett trol«, og

A 5 Hun for-skaffte digh, willen vallraffn,
du flyer for vin och voffue:
hun badtt dig aldrigh bodtt faa,
alltt før endtt iegh dotter aar.

A 6 En gjorde hun der mere tiill
alttt m*e*t sin rame tale:
hun badtt dig aldrigh buod faa,
uden barnitt kunde tale.

A 7 Hun for-skaffte min festemandtt,
handtt flyer for vindtt och voffue:
fierne aff dett huide søl,
dett røde guldtt skin der-offuer.

A 8 End giorde hun der mere tiill
allt m*e*t sin ramme [ordtt]:
hun badtt ham aller bodtt faa,
for end [han] hade druckett aff mitt blodtt.

Jomfruen vil gerne se sin fæstemand igen, og valravnen (= hendes bror) siger da:

A 11 »Wiltt thu giffue migh d*ett* første blomster,
der du tiill verden ber:
da vill ieg føre digh till den landtt,
der din festeman paa er.«

Det lover hun, og han flyver hende til ham, men

A 14 Dett wor iomfruens feste-mandtt,
der han hinne saa:
han slo tiill m*e*t bode sine ben,
slo hen*n*e y loder to.

A 15 Handtt slo hinder y loder II,
drac aff hin*n*es hiertens-blodtt:
saa bleff handtt en rider
altt bode sterc och guodtt.

Så flyver valravnen (= hendes bror) den døde jomfru til en hellig kilde, dypper hende i den, og hun bliver levende igen. Og

A 20 Dett vor icke effter
mere endt dage II:
then frue hun gic tiill burett,
faueren daater att faa.

Barnet overgives nu til valravnen, som beder til Gud, at barnet må tale tre ord:

A 23 Her Gudtt gaff lycken tiill,
att barnitt talede III ordtt:
saa bleff handtt I rider
altt bode sterck och guodtt.

Af disse oversigter ser vi, at den til en ravn omskabte mand kaldes for *den vilde ravn* med et mandsnavn knyttet til: B *Ulv(er) vilde ravn,* C *vilde Verne[r] -ravn,* E *Salmand vilde ravn.* I A kaldes han derimod for *vilden vall(e)ravn,* ligesom i D: *villen vallen-ravn.*

Vedel har i sin redaktion af balladen brugt B og D, men samtidig må han have kendt en opskrift, der tilhører den traditionsgruppe, som C repræsenterer. Han kalder nemlig ravnen for *villen Verner Raffn* (3 gange). 4 gange kalder han den blot for *Raffn(en),* én gang for *den vilde Raffn* og 2 gange for *vilde(ne) Valraffn.*

Ordet *valravn* kendes kun fra middelalderballaderne, og udover DgFT 60 kun i DgFT 138 *Sune Folkesøn,* hvor det i normaliseret gengivelse hedder: *Mig drømte om de falke to/ og så den vilde valravn* (Cabc (17. årh.) 6 *ville vaalde-raffn,* E (17. årh.) 8 *wilde wald-raffuen,* Kab (17.årh.) 7 *wilde walraffn*).

Ifølge Ordbog over det danske Sprog[9] er første led »vistnok oht. walah o. s. v. . . . der synes at være det samme ord som oldn. valr = falk (vel egl. den fremmede, vælske fugl)«. Der henvises til oeng. wealhhafoc = udenlandsk (vælsk) høg. Senere er førsteleddet blevet knyttet til ordet val = slagmark.

Axel Olrik mener derimod, at ordet valravn er beslægtet med ordet varulv: en valravn er en mand-ravn, »ligesom varulv en mand-ulv (selve formen valravn står måske istedet for var-ravn).« Traditionshisto-

risk er det en fristende tolkning, men filologisk må den betragtes som værende for hypotetisk.

Det er værd at bemærke, at ordet valravn kun er yderst sparsomt overleveret. Det synes først at vinde hævd i sproget, efter at Vedel benytter det om det overnaturlige væsen i DgFT 33 og DgFT 60. Og Vedel anvender det endda blot som én af betegnelserne for væsnet.

Den almindeligste betegnelse for valravnen i balladetraditionen er *den vilde ravn*. På baggrund heraf forekommer Vilh. Andersens tolkning af ordet ikke urimelig: »Det er . . . måske ikke for dristigt at antage, at det har udviklet sig som et slags kælenavn, en sympathetisk gemytlig benævnelse, af *vilden ravn*. Formerne *vilde-valden-ravn* [i DgF 60 A og D] ere da grundformerne. Betoningen i [DgF] 138 (⏜ ∪ ∪ ∪) støtter min formodning«[10].

Trods de fremsatte tolkningsforslag er ordets oprindelse dog stadig usikker.

Ligheden mellem valravne- og varulveforestillingen er åbenbar. En varulv er et menneske, gerne en mand, der i en periode mod eller med sin vilje optræder som ulv, og som, sålænge forvandlingen varer, besidder alle ulvens egenskaber: den glubende appetit, grusomheden, den umådelige styrke, smidigheden og hurtigheden.

I Danmark, i det sydlige og i det sydvestlige Sverige møder vi en særlig form af varulvetroen, idet den er knyttet til den kendte trosforestilling, at en kvinde kan blive befriet for sine fødselssmerter, hvis hun under svangerskabet kryber under eller gennem en frisk »horseham«, dvs. fosterhinden fra et nyfødt føl. Har kvinden udført denne ritus, må det barn, hun føder, som voksen periodevis optræde som varulv, om det bliver en dreng – og som mare, om det bliver en pige. Denne trosforestilling kendes kun i dette traditionsområde samt i Sydnorge.

Ella Odstedt skriver, at »det för dette slags varulv utmärkande är att han intensivt förföljer havande kvinnor. Kan han riva ut fostret och förtära dess hjärta eller suga dess blod, så är hans förtrollning upphävd. Genom synd vid hans födelse har den kommit som en förbannelse över honnom, genom att i sig upptaga ett ofött foster blir han delagtig av dess oberördhet av allt ont och frihet från förbannelse och straff. Dette förefaller at kunna ha varit tankegången, ehuru det ingenstädes är utsagt. Det kan ju också enbart vara ett motiv övertaget från trolldomstron: ofödda barn och hjärta av barn äro stärka trolldomsmedel. Till varulvskaraktären hör ju annars ofta att han dödar just barn eller

unga flickor, »ungt blod« överhuvud taget. Därom finnas åtskilliga uppgifter från andra länder, men det säges icke medföra lösning utan är ett exempel på den hemska grymheten hos den, som själv förvandlar sig«[11].

En varulv i sydskandinavisk tradition kan således karakteriseres som en til ulv i en periode mod sin vilje forvandlet mand, der kun kan løses fra trolddommen, hvis han får lejlighed til at drikke hjerteblodet af et endnu ufødt drengebarn. På lignende måde kan en valravn karakteriseres som en til ravn i en periode mod sin vilje forvandlet mand, der kun kan løses fra trolddommen, hvis han får lejlighed til at drikke hjerteblodet af et nyfødt drengebarn. Således møder vi valravne-forestillingen i DgFT 60, der kun kendes i sydskandinavisk tradition. Varulveforestillingen kendes imidlertid både i og uden for balladetraditionen. Her skal blot anføres en enkelt opskrift af DgFT 54 *Varulven,* nemlig B i en poesibog fra omkr. 1650 (Magdalena Barnewitz hskr.)[12]:

Hr. Peder og liden Kirsten sidder og taler sammen. Han beder hende komme igen dagen efter, men hun siger, at hun er bange fra *de graae ulffue*. Han giver hende et sværd, og så beslutter hun alligevel at komme igen:

B 7 Och der hun kom udi rosens-lund,
der møder ulffuen udi same stund.

8 »O, min kier ulff, du bid iche mig:
oxe och kou saa giffuer ieg dig.«

9 »Ieg passer icke paa din oxe elle kouv:
ieg dricher langt heller dit herte-blod.«

10 »O, min kiere ulff, du bied iche mig:
alt mit røde guld saa giffuer [ieg] dig.

11 Min kiere ulff, du biid iche mig:
min ganger graa saa giffuer ieg dig.«

12 »Ieg er mig en ulff saa graa:
ieg haffuer fødder at løbe paa.«

13 Liden Kierstin kryber op udi lind-top:
de lille graa ulffue groe roden op.

Hr. Peder bliver hidkaldt ved liden Kirstens skrig:

18 Och der hand kom udi rosens-lund,
der møder hannem ulffuen med barnet i mund.

19 Her Peder hand rider lidet bedre fram:
der finder hand iomfruens venstre haand.

Denne opskrift af DgFT 54 har det fælles med de andre i sydskandinaviske tradition, at der intet siges om at varulven løses fra trolddommen. Og den har det fælles med visse opskrifter inden for det samme traditionsområde, at den ikke kaldes for en varulv, men derimod *den grå ulv, den vilde ulv* o. lign.

Med støtte i det indtil nu fremførte synes det at være muligt at dokumentere den tolkning af DgFT 33, som Vedel antydede ved at sammenstille den med DgFT 60 og ved bl. a. at kalde det overnaturlige væsen for *den vilde ravn* og *den vilde valravn.*

De træk, der nemlig er fælles for alle opskrifternes opfattelse af væsnet, er netop identiske med de træk, der er med til at karakterisere væsnet i DgFT 60, hvor det kaldes *den vilde ravn, valravn* o. lign. Og i opskrift A, der er ene om overalt at kalde det *den vilde ravn* eller blot *ravnen,* præsenterer denne ravn sig som værende en mand:

A 4 Th*ett* thaa suaridt thend wylde rauffuen,
hand sa*a*d paa styrre-staffuen*n*:
»Huad daa wilde du gyffue den mand,
deg børen sende kand?«

Disse verslinjer gør yderligere krav på interesse, idet de rimer aabb, og dermed er et af flere vidnesbyrd om at DgFT 33 oprindelig må have været 2-linjet, således som Recke antager[13]. De fleste vidnesbyrd herom findes netop i

A 2,1–2 Der kaam flyffuen saa wyld en rauffuen
vd aff den wylde haffuen.

A 9,3–4 den thid hun kaam till lande,
der laae hyndis nøgler paa sande.
samt E 6,1–2

A 18,3–4 for du warst deg saa lydenn,
der du warst rauffnen gyffuen.«
samt D, Cab 11,3–4; E 11,3–4

Der er således flere grunde til at antage dels at opskrift A repræsenterer det ældste traditionslag inden for DgFT 33 og dels at det overnaturlige væsen er *den vilde ravn* – eller hvad man siden Vedel har kaldt en *valravn*. Yngre er derimod B, der overalt kalder væsnet for *den vilde ørn,* selvom den ellers – når det gælder opfattelsen af væsnet – følger A. Yngst er de opskrifter, hvor der hersker usikkerhed med hensyn til skildringen af væsnets første optræden ude paa havet (Cab, C og E)[14]. Og betegnelsen *den lede gam* er sekundær (Cab)[15].

Som et yderligere argument for at det overnaturlige væsen er en til en ravn omskabt mand, der kun kan løses fra trolddommen, hvis den får et drengebarns hjerteblod at drikke, kan anføres at denne balladetype kun kendes inden for det traditionsområde, hvor varulve og valravne kan forløses på denne måde. DgFT 33 bygger på denne folketrosforestilling, men det er ikke en ballade om en valravn og dens skæbne. Derfor hører man intet om forløsningen, ligesålidt som man gør det i DgFT 54 om varulven. Om varulvetroen i denne balladetype skriver Olrik: »Dette æmne behandles ikke for sin egen varulve-poetiske interesses skyld, men for at give et billede af den letsindige fæstemand og den gengældelse, der rammer ham. Men trods dette, er det interessant at se varulveforløsningen tagen op til poetisk behandling«[16].

På tilsvarende måde forholder det sig med valravne-forestillingen i DgFT 33 og DgFT 60. Den første er en ballade om Germand Gladensvend og hans ubønhørlige skæbne, den anden derimod en ballade om en valravn og hans senere skæbne, alt besunget i poetisk-eventyragtigt regi. Slutningen er helt apoteotisk: alle bliver lykkelige, idet den lille nyfødte, hvis hjerteblod ravnen måtte drikke, bliver levende igen.

I overensstemmelse med folketroen skulle valravnen også have drukket den nyfødte Germands hjerteblod, men med dramatisk effekt har balladedigteren ladet moderen skjule barnet. I den forbindelse må det bemærkes, at det først er når analysen af valravne-forestillingen i DgFT 33 og DgFT 60 er blevet sammenholdt med en række analyser af forestillingerne om de overnaturlige væsner i de andre ballader, at det vil være muligt at have et tilstrækkeligt materiale til brug for en samlet analyse af, hvordan disse forestillinger struktureres i trylleviserne.

NOTER

I overensstemmelse med Bengt R. Jonsson: Svensk balladtradition I, Balladkällor och balladtyper, Sthlm. 1967 betegnes de enkelte balladetyper DgFT + nr. efter Danmarks gamle Folkeviser I–X, 1853–1965, udg. af Svend Grundtvig, Axel Olrik, Hakon Grüner Nielsen, Karl-Ivar Hildeman, Erik Dal og Iørn Piø (forkortet DgF).

Vedrørende kildebeskrivelserne kan henvises til Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530–1630, VI, 1930–31, udg. af H. Grüner Nielsen, p. 199–219 (forkortet Danske Viser) samt til Agnes Agerschou: Vedels Forhold til de af ham benyttede Tekster, saaledes som det fremtræder i Hundredvisebogen, i: Acta Philologica Scandinavica XV, 1941, p. 253–325.

(1) Svend Grundtvig anfører, at der også kendes en opskrift af DgFT 33 i islandsk tradition, nemlig Sætrölls kvæði, som han i Íslenzk fornkvæði I, 1854–58, refererer således: »Kongen og dronningen styre en søndag ud på det mørke hav. Da de komme der, bliver det blikstille, og et par arme, lådne til albuerne og med klør for negle, komme op af vandet og holde skibet fast. De kende da, at det er havtrolden, som stanser deres fart, og spörge, hvor meget røde guld de skulle give ham for at lade skibet skride. Trolden svarer, at han skøtter hverken om guld eller fæ, men han vil have den vakkre svend, som sidder på dronningens skød: Moderen tog en guldkam/og redte svendens hår:/for hver en lok, hun redte,/så fældede fruen tår./ Drengen overgives trolden, og skibet tager atter til at skride«. I kommentaren hertil skriver Grundtvig, at »i denne vise genkende vi – sköndt i en meget ufuldstændig og vistnok meget forvansket form – den danske vise om Germand gladensvend . . .«. I DgF skriver han, at »det er altsaa kun en meget ufuldstændig Erindring om vor danske Vise.« Recke karakteriserer den islandske vise som et »forvirret Fragment« (Danmarks Fornviser I, 1927, p. 175). – Dette visefragment, der fandtes indført i en visebog skrevet på øen Vigur i årene 1699–1700 og som nu kun kendes gennem to afskrifter fra 18. og 19. århundrede (nu trykt i Íslenzk fornkvæði II, 1962, udg. af Jon Helgason, p. 72–74) kan ikke henregnes til DgFT 33. – (2) Íslenzk fornkvæði, udg. ved Svend Grundtvig og Jón Sigurðsson, I, 1854–58, p. 26. – (3) Danmarks Folkeviser i Udvalg ved Svend Grundtvig, 1882, p. 188. – (4) Axel Olrik: Nordens trylleviser. Udgivet af Anders Bjerrum og Inger M. Boberg, 1934. Heri om DgFT 33 i afsnittet om »Havtrolde«, p. 27–43. – (5) Danske Viser nr. 37. – (6) Danmarks Kirker, Københavns Amt. Udg. af Nationalmuseet, 1951, p. 1570 f. – (7) Axel Olrik: Nordens trylleviser. Heri om DgFT 60 i afsnittet »Forløsning ved blod«, p. 166–170. – (8) Ernst von der Recke: Danmarks Fornviser I, 1927, p. 269–270 samt kommentaren p. 376–77.

(9) Det kan bemærkes, at Ordbog over det danske Sprog XXVI definerer en valravn således: »et ved ondskab til et flyvende væsen i ravneskikkelse omskabt menneske, der forløses ved at faa menneskeblod at drikke, ell. (efter Anders Sørensen Vedels brug af ordet i folkevisen om Germand Gladensvend) om ondsindet væsen (trold) i fugleham«. Når Vedel bruger ordet i DgFT 33 er det imidlertid netop, fordi han dermed mener, at der er identitet mellem væsnerne i DgFT 60 og DgFT 33. Formuleringen i ODS kan kun skyldes påvirkning fra Olriks tolkning af DgFT 33. – (10) Vilh. Andersen: Gentagelsen, i:

Dania I, 1890–92, p. 217. – (11) Ella Odstedt: Varulven i svensk folktradition, Uppsala 1943, p. 123 f. – (12) Varulveforestillingen i nordisk balladetradition vil blive behandlet i en kommende undersøgelse. – (13) Ernst v. der Recke: Danmarks Fornviser I, 1927, p. 175–180 samt kommentaren p. 364. – (14) A. G. Drachmann kommer i 1962 til et lignende resultat, blot med en anden begrundelse: »Vi maa ... tænke os Overleveringens Historie saaledes, at Visen oprindelig har været en Allegori, hvor den lede Gam, der personificerer Skæbnen i Form af Krigsdøden, aflokker den unge Dronning et Løfte, som betyder, at hendes Søn er bestemt til at dø ung paa Slagmarken; Resten af Visen beretter, hvorledes den uafvendelige Skæbne indhenter ham. En senere Bearbejder, der ikke har fattet Gam som Grib, og som har forseet sig paa Episoden med Nøglerne, har digtet Havuhyret ind, uden af den Grund at ændre noget i Visens senere Forløb. Een Opskrift har holdt paa den gennemførte Allegori, og her er Gammen ændret til Ravnen, for at det ikke skal være til at misforstaa.« (Folkevisen om Germand Gladensvend, i: Danske Studier 1962, p. 15). – (15) Ordet gam (vestnord. gamr, gambr) er i nordisk folketradition siden middelalderen den almindelige betegnelse for en kæmpefugl. Selvom det både kan bruges om ørnen og ravnen, synes det dog først og fremmest at være anvendt om gribben og om fabeldyret griffen (se herom John Bernström: Grip, i: Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder V, 1960, og jfr. Bengt Holbek og Iørn Piø: Fabeldyr og sagnfolk, 1967, p. 474–480 om gammen i fornaldarsagerne, balladerne og i nyere folketradition). – (16) Axel Olrik: Nordens tryllevise, p. 154.

Mag. art. Iørn Piø, arkivar ved Dansk Folkemindesamling, København, har tidligere fremlagt resultaterne af sine undersøgelser i et foredrag i Danmarks Radio 3. januar 1968 og i en forelæsning ved Åbo Akademi 15. februar 1968 samt i populær form i en artikel i tidsskriftet Skalk 1968 nr. 4. (Red.)

SVENSKT VISARKIVS HANDLINGAR

1. B. R. JONSSON: Svensk balladtradition. I. Balladkällor och balladtyper. With a summary in English. Svenskt Visarkiv, Stockholm 1967. Pris kr 90:–, inb. kr 120:–.

SKRIFTER UTGIVNA AV SVENSKT VISARKIV

1. K.-I. HILDEMAN: Medeltid på vers. Litteraturhistoriska studier. With summaries in English. Almqvist & Wiksell, Stockholm 1958. Pris kr 25:–.
2. Om visor och låtar. Studier tillägnade SVEN SALÉN 7 november 1960. Svenskt Visarkiv, Stockholm 1960. Pris kr 20:–.
3. M. REHNBERG: Blå välling – sur sill. Vällingklockor och vällingklocksramsor. Nordiska museet, Stockholm 1967. Säruppl.
4. OTTO ANDERSSON: Finländsk folklore. Tidig kalevalaforskning – Finlandssvensk insamlingsverksamhet. Svenskt Visarkiv, Stockholm 1967. Pris kr 25:–.

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV

1. U. P. OLROG: Svenskt Visarkiv. En orientering om en ny institution. With a summary in English. 1954.
2. K.-I. HILDEMAN: Ballad och vislyrik. 1955. 2 uppl. 1967.
3. N. DENCKER: Svenskt Visarkivs sångleksregistrant. With a summary in English. 1956.
4. S. G. HANSSON: Gustav Schedins visa från Dalupproret 1743. 1956.
5. E. DAL: Scandinavian Ballad Research since 1800. 1956.
6. N. DENCKER: Wallmans samling. En förlorad samling svenska sånglekar. With a summary in English. 1957.
7. H. TOLDBERG: Den danske rimkrønike og folkeviserne. 1958.
8. N. DENCKER: Kung Orre skulle till gästabud fara. Avec un résumé en français. 1958.
9. N. DENCKER: Domaredansen. With a summary in English. 1958.
10. G. HENNINGSEN: Vedel og Syv og bogtrykkerne. 1959.
11. S. EK: Visan om liten Ingas barnsäng. With a summary in English. 1959.
12. B. R. JONSSON: August von Hartmansdorff som balladsamlare. 1960.
13. OTTO ANDERSSON: Om kvarnsånger. 1960.
14. ALFHILD FORSLIN: Sveriges Radios magnetofoninspelningar av svensk folkmusik i Finland 1957. 1960.
15. B. R. JONSSON: Ett Pyramus och Thisbe-motiv i Sverige. With a summary in English. 1962.

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV

(forts.)

16. E. DAL: Scandinavian Ballad Research Today. 1962.
17. Smärre bidrag till folkviseforskningen I–III. Av Mogens Jensen, E. Dal, L. Vargyas. 1963.
18. AAGE JØRGENSEN: Folkevisesproget. 1964.
19. ALFHILD FORSLIN: Balladen om riddar Olof och älvorna. En traditionsundersökning. With a summary in English. 1964.
20. OTTO ANDERSSON: Tre finlandssvenska vissångerskor. 1965.
21. J. LING and M. JERSILD: A Method of Cataloguing Vocal Folk Music. A Description of the System Used at the Svenskt Visarkiv. 1965.
22. U. P. OLROG: Visorna från Nötö. Synpunkter kring ett inspelningsprojekt. With a summary in English. 1965.
23. OTTO ANDERSSON: Upprepningsstrofen i levande balladtradition. 1968.
24. ALFHILD FORSLIN: Greta Dahlström som fältforskare i Svenskfinland. 1968.
25. IØRN PIØ: Overnaturlige væsner i nordisk balladetradition I. 1969.

Samtliga nr i serien *Meddelanden från Svenskt Visarkiv* kan beställas genom bokhandeln från Svenskt Visarkiv, Observatoriegatan 17, (S) 113 29 Stockholm, med undantag av nr 1, 3, 5–7, 10, 13–15, som är utsålda. Priset per nr är kr 5:–, utom för nr 2 (kr 10:–), nr 19 (kr 8:–), nr 24 (kr 8:–) och nr 25 (kr 8:–).

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE